

Christelijk Beginsel en Moderne Letterkunde.

V.

Na de erkenning, dat veel goeds in de moderne letterkunde te vinden is, dank zij Gods gemeene gratie, zooals we dat in het vorig artikel aantoonde, volgt nu de bewijsovervoering voor de uitspraak, dat we met de grondbeginselen der moderne literatuur als christenen niet homogeen kunnen zijn.

Deze bewijsovervoering dient te geschieden parallel met wat we als de trekken van het beeld der moderne letterkunde zagen: dat ze in haar wezen is individualistisch en dienovereenkomstig subject en object van beschouwen is de mensch; dat ze in haar aard is pessimistisch en reactionair; dat haar doel is het vinden en zoeken van schoonheid.

Eerst dus de vraag: hoe staan we tegenover het individualisme. Het antwoord is niet moeilijk te geven. Een christen ziet in het individualisme juist zijn grooten vijand, want dat individualisme is het, dat dagelijks scheiding brengt tusschen God en zijn ziel, omdat het hem altijd weer doet vallen in zonde. Waar de moderne letterkunde streeft naar individualisme, moet een christen juist er tegen strijden; het individualisme toch wil altijd de poorten der ziel openen naar den kant der wereld, terwijl die poorten behooren gesloten te zijn en de vensteren moeten openstaan naar den hemel.

Daarom staan we rechtvaardig tegenover dat individualisme.

En dan: Subject en object de mensch?

Neen, juist andersom: voor den christen is het parool subject en object God! God is het einddoel van zijn leven, denken, doen, beschouwen, zijn, — nimmer de mensch.

Dus gaan we als christenen allerminst accoord met wat we in een der vorige artikelen zagen als eisch voor kunst naar nieuwere opvatting, dat n.l. kunst moet zijn de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie, want dat allerindividueelste, dat is dus, de ten top gevoerde menscheit, is synoniem met vijandschap tegen God. Ons kunstbegrip moet derhalve een ander zijn.

Wat betreft den aard der moderne letterkunde, het pessimistische en reactionaire, ook in dezen verschilt een christelijke levensovertuiging principieel.

Een christen is niet een pessimist, een gedesillusioneerde, een, die in alles bedrogen uitkomt. Juist andersom weer, hij kent de blijheid, die voortkomt uit den rijkdom van 't geloof. In het eene en groote, het vertrouwen op God, komt hij nooit bedrogen uit. En daarom is het pessimisme, zooals de moderne letterkunde dat kent, dat z'n directe consequentie vindt in den zelfmoord, den christen vreemd. Zelfs acht hij het, niet het minst om die consequentie, een groot gevaar.

En ook het reactionaire is niet de mentaliteit van den christen. Veeleer zal het hem oorzaak zijn van leed, dat hij te veel reactionair is, door zijn zondigen aard. Zijn begeeren is niet: reactionair te zijn, maar: te berusten, de kracht te ontvangen tot zwijgen en aanvaarden, als de verhoudingen zich gansch anders ontwikkelen dan hij gewenscht

had. Dus — niet pessimistisch, en niet reactionair en daarom met den aard der moderne letterkunde niet overeenstemmend!

Ten slotte is er nog de vraag naar onze verhouding tot de doelstelling der moderne literatuur: de schoonheid. Ja, dat heeft een christen met haar gemeen: ook hij zoekt naar schoonheid, omdat in zijn ziel evenzeer leeft de behoefte aan aanraking met het ideale.

Maar — schoonheid is voor hem geheel iets anders dan voor de moderne letterkunde, zooals we dat in het tweede artikel van deze serie behandelden. Immers, schoonheid is voor den christen het goddelijke, dat de Schepper zelf in Zijn schepping heeft gelegd en heeft willen laten, en doel van het zoeken naar schoonheid is niet, in de genieting daarvan zichzelf te verlustigen, maar, te verheerlijken Hem, die deze schoonheid schiep.

De moderne letterkunde heeft een gansch ander begrip van schoon. Schoonheid is voor haar ook iets persoonlijk, een gewaarwording, die ontstaat in den individueelen mensch. En naar dat individueele is dan ook haar schoonheidsaardbeoordeling bepaald. Zoo kan zelfs wat den christen zonde is, voor de moderne letterkunde schoonheid zijn.

Er is alzoo ook met betrekking tot het doel geen overeenstemming tusschen christelijk beginsel en moderne letterkunde. Want wel wordt in dezelfde richting, maar absoluut niet naar hetzelfde effect gezocht.

Vatten we dan samen wat nu het antwoord is op de vraag, hoe een christen staat tegenover de beginselen der moderne letterkunde, dan is het dit: waar noch in het wezen, noch in den aard, noch in het doel overeenstemming mogelijk is, daar staat hij principieel verschillend tegenover haar beginselen.

Na alles wat in dit en de voorafgaande artikelen werd gezegd, keeren we ten slotte terug tot het punt van uitgang, de vraag naar de verhouding tusschen het christelijk beginsel en de moderne letterkunde. We zeiden er op, hoe deze vraag alleen op te lossen valt bij een primair stellen van het beginsel, omdat we dan een maatstaf in de hand hebben ter beoordeeling. Daarom ontwikkelden we allereerst de opvatting, die we op grond van dat beginsel hebben van kunst en schoonheid, daarna de opvatting, die de moderne literatuur dienaangaande is toegedaan, om ten slotte deze beide te vergelijken. En de conclusie, die deze vergelijking bracht, is, dat bij volle erkenning van veel goeds en schoons in de moderne literatuur, toch het christelijk beginsel en die moderne literatuur principieel verschillen, veelszins zelfs elkanders tegengesteld zijn.

Deze conclusie nu geeft tegelijk het antwoord op de vraag, die onderwerp was van onze behandeling. In het feit, dat een principieel verschil het christelijk beginsel scheidt van de moderne letterkunde, is de verhouding tusschen beiden aangegeven, en is eveneens bepaald de betrekking, waarin de belijder van het eerste staat tot de tweede.

Dat deze betrekking ons voor praktische moeilijkheden brengen zal, voor allerhande bezwaar, niemand kan het ontkennen. Trouwens, ieder, die met de kwestie in aanraking komt — 't werd in het eerste artikel uitvoerig betoogd — weet het bij ervaring.

Maar dan komt alles aan op 't gelooven van wat men met de lippen belijdt. Als we van het geloof in Christus uit de dingen bezien, komt vanzelf relif in de verhoudingen, voor welke het leven ons stelt, ook in deze verhouding in haar praktische zijde.

Wanneer ge des avonds op uw kamer komt en ge gaat zitten voor uw tafel, dan is alles donker, egaal zwart. Maar nu draait ge uw lamp aan, en zie, nu wordt alles belicht, nu komt schakeering in wat te voren één groote donkerheid was; want alles wat zwart is, wordt nu ook werkelijk als zwart gezien en wat licht is gaat glanzen door het licht, dat er op valt.

Zóó zal het ons gaan, als we christocentrisch de moderne letterkunde beschouwen. Want dan behoeven we niet meer te zoeken, waar de donkerheid der zonde in haar zwartheid afsteekt tegen het licht der heerlijkheid — we zien het vanzelf. En dan ook kan, wat een probleem voor ons is, de verhouding tusschen het christelijk beginsel en de moderne letterkunde, worden opgelost.

C. T.

Galerie d'art français, 792, Prinsengracht, Amsterdam.

De Fransche kunsthandel van den heer Deene onderscheidt zich gewoonlijk door superieur werk van groote distinctie.

Trouwens, de Fransche schilderkunst is zelfs in tijden van decadentie meestal koloristisch fijn gebleven.

Van Deene exposeert nu werk van Robert Lortion. Het is eenvoudig van opvatting. De kleuren schijnen onmiddellijk van de natuur afgelezen en genoteerd te zijn op het doek.

Toch is het evenwichtig gebouwd uit den geest. De impressie heeft zich dadelijk omgezet in een compositie van kleuren in de zuiverste verhouding. In het kleine schilderij met de dorsmachine staan de figuren in een dramatisch rythme van muzikale gevoeligheid als het koor in een Grieksche tragedie.

Het stilleven met de muziekinstrumenten is een architectonische kleurensamenstemming, waarin ook de stofuitdrukking van de verschillende voorwerpen wordt gevoeld. Ook in het figuurstuk keeren de schoone grijzen en gedempte rooden terug.

Wie schilderijen verzamelt, doet artistieker hier nieuwe kunst te koop, dan veel geld te geven voor middelmatige oude kunst. Eerste klas oude kunst behoort in de openbare musea.

L.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Algemeene Conferentie voor de Zending onder de Mohammedanen te Jerusalem van 3—7 April 1924.

In onze artikelen over het Nabije Oosten hadden wij ruimschoots gelegenheid te spreken over de groote veranderingen in de Mohammedaansche wereld, veranderingen, die voor de zending daarom van zoo groote beteekenis zijn, omdat zij spreken van een nieuwe toekomst, hoopvol en licht.

De Internationale Zendingsraad, waarvan de bekende Amerikaan, John Mott, de bezielde leider is, zag in, dat de nieuwe toestanden dwongen tot

kelijk terrein, tegen mijn land en burgers kom over te staan.

En dan gaat men uiteen.

Niemand wordt de deur uitgedrongen, maar men trekt eigener beweging af.

Op die wijs had men het: „Achtende de vermaandheid van Christus meederden rijkdom te zijn, dan de schatten in Egypte"; niet bedonk!

Den schat van zijn eigen aalmoes en eigen rust had men veel, desnoods ook den schat van zijn persoonlijke eereucht; maar den schat van het gemeene burgerleven; den schat van zijn historische stichtingen; den schat van zijn nationale wetenschap; dien nooit!

En zoo liet men dan los, eenvoudig wijl men bij de hitte des daags vanzelf los weekte.

Ongemerkt viel men van elkaar.

En bij dit uiteenvallen, verbaasde het noch links noch rechts, dat men verder niet saamging, maar eer, hoe men over en weer pas zoo laat tot het inzicht was gekomen, dat men wel dicht bij elkaar, maar toch nooit op eenzelfde wortel gebloeid had.

Tegen dit Standaardartikel verscheen van de hand van Prof. Gunning een vlugschrift: „De Heelen en de Halven". Een woord aan de Hervormde Gemeente te 's-Gravenhage, ook naar aanleiding der weigering van de Kloosterkerk. Na lezing toch van genoemd Standaard-artikel was Prof. Gunning tot de overtuiging gekomen, dat het gebruik der Kloosterkerk voor het bekende doel terecht geweigerd was, immers niet uit kleingeestige antipathie, maar uit een diepgaand verschil in beginsel. En dit verschil scheen hem gewichtig genoeg om, al was de aanleiding onbeduidend en weldra voorbijgaande, er de aandacht op te vestigen, omdat het zedelijk van aard was en den grond raakte van het door God gewerkte geestelijke leven. De kloof tusschen

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

CX.

85. Bedoeld noch gezegd. Schrijven aan Dr J. H. Gunning Jr. Amsterdam. J. H. Kruyt 1885.

Dr J. H. Gunning Jr., sedert 1882 hoogleraar aan de Stedelijke Universiteit te Amsterdam, schreef in Juni 1885 aan een van zijn Haagsche vrienden, dat hij, ware hij nog lid van den Haagschen kerkeraad geweest, de weigering van de Kloosterkerk niet zou hebben verdedigd. Spoedig veranderde hij echter van zienswijze op dit punt, en wel door lezing van een hoofdstuk in De Standaard van 17 Juni '85 getiteld: De Heelen en de Halven.

Nog vóór dat Dr Kuiper zijn rede over „IJzer en Leem" hield, teekende hij, als Standaard-redacteur, met deze onderscheiding tusschen heelen en halven het verschil tusschen het volk des Heeren en de dissenteerende broederen; een verschil, dat altoos uitkomt op het punt van de breuke met het humanistisch leven der wereld:

De Naam van den Christus is de bron van een eigen, nieuw, hemelsch leven, dat op elk punt het humanistisch leven der wereld veroordeelt, en op elk terrein altoos weer de tegenstelling plaatst tusschen een leven uit de natuur en een leven uit de genade, of wil men tusschen geloof en ongeloof.

En dit nu aanvaarden de Halven niet.

Die tegenstelling gedoogen ze wel voor de ziel. Ook wel voor de predication. Ten daele zelfs op het sterfbed. Maar niet kerkrechtelijk. Niet op

maatschappelijk gebied. Niet op het Binnenhof. Niet aan de Universiteit. Niet op het erf van kunst en wetenschap.

In die absolute strekking wordt deze tegenstelling alleen aanvaard door de Heelen. En dan is met Heelen volstrekt niet bedoeld een soort betere of dapperder menschen; noch ook menschen, die niet in menig opzicht aan hun beginsel ontrouw zijn; maar meent dit woord hen, die „uit het volk" zijn, naar den rijken, heerlijken zin, die in deze uitdrukking van „Volk des Heeren" voor elken kenner schuilt.

„Uit het volk," dat wil zeggen uit dien historischen levenshodem opgeschoten, die en historisch en praktisch en principieel alleen aan den smaad om 's Heeren Naam herkenbaar is.

Zoo moet het dan vroeg of laat tusschen deze Heelen en Halven tot een breuke komen.

Dit hoeft niet, zoolang men nog alleen toe is aan zielzorge en predication, aan evangelisatie en missie, aan philanthropie en dilettantisme. Maar heeft wel, en moet en komt dan ook onverbiddelek, zodra de Christelijke volksbeweging zich nog een schrede verder waagt, en nu ook doordringt tot de politiek, tot het recht en tot de wetenschap.

Dan toch roepen de Halven: Nu gaat ge te ver! en getuigen de Heelen: „Met uw welmeen: we beginnen pas!"

Dan volgt er een oogenhlik van verwarring; er ontstaat gedrang, men gist nauwelijks wat het worden zal. Tot ten leste het proces toch weer zijn pad afloopt en de stroom zich toch weer in zijn bedding voortbeweegt, slechts een weinig versmald.

Want als het dan op keus komt, zegt de Halve: „Nu ge zóó ver drijft, blijf ik op politiek terrein liever met de mannen van invloed, en op wetenschappelijk erf liever met de mannen van naam, en op kerkelijk gebied liever met de mannen van goeden wille verenigd. — dan dat ik, met uw Gideons-bende voorttrekkend, straks en op politiek en op wetenschappelijk en op ker-

de ne
wegen
metho
Dez
de ha
geslag
ferent
ding
Als
gewez
weest
manda
Confer
Jerusa
worden
Het
conf
overee
er toet
deelen
voorda
Zoo
Noord
te met
Palest
tie te
warring
Te g
Jerusal
Een
worden
Vana
rakkelij
het lan
heeft. A
te voor
daarin
dierbaa
arbeid.
In de
arch d
houden.
sische
bracht
olijfbo
Een
dergelij
wen, w
De mee
Nabije
Turkestr
Bijzon
slechts
voel va
Mott, h
elkander
Er we
scripties
het bezi
de conf
grondige
Daarm
Want al
sluiten
conclusie
taut wer
Het o
der com
king hui
conclusie
„de Gere
noemden
worden.
In Ba
per nu
Ho
beston
chri
Ik k
zelfs
en al
of in
king
dat m
door.
dat ik
ophou
eigen
aanzie
papier
de pe
een z
mij v
te doe
geschr
goed
ver b
verkla
reeds
Uit het
Dr Kuyper
„niet-bloei
just wel
een volks
De beti
echter, ni
een zichtb
Ook ver
Deputaten
blijkt, hoe

gelooven van
we van het
en, komt van
or welke het
ding in haar

kamer komt
alles donker,
w lamp aan,
at schakeering
id was; want
werkelijk als
glansen door

ristocentrisch
n. Want dan
waar de don-
afsteekt tegen
n het vanzelf.
voor ons is,
ik beginsel en
gelost.

C. T.

L. Amsterdam.

n heer Deene
uperieur werk

ast is zelfs in
stisch zijn ge-

in Robert Lo-
ig. De kleuren
afgelezen en

uit den geest.
ngezet in een
verste verhou-
denschijn
rhythme van
een Griekische

menten is een
ning, waarin
chillende voor-
figurstuk kee-
rooden terug-
artistieker hier
geld te geven
este klas oude
a.

L.

(TIE.

der de Mohamme-
-il 1924.

Oosten hadden
reken over de
iedaansche we-
ending daarom
dat zij spreken
en licht.
vaarvan de be-
gezielde leider
n dwongen tot

n burgers kom-
ngen, maar men

chtende de ver-
rijdheid te zijn.
bedoeld!
es en eigen rust
schat van zijn
schat van het
van zijn histo-
n zijn nationale

idig wijl men bij
weekte.

ande het noch
niet saarving,
pas zoo laat tot
m wel dicht bij
lfden wortel ge-

scheen van de
grift: „De Hoe-
jord aan de
vraevenhage-
weigerings-
zing toch van
st. Gunning tot
bruik der Kloos-
recht geweigerd
antipathie, maar
ginsel. En dit
beg om, al was
i voorbijgaande,
dat het zedelijk
e van het door
klove tusschen

de nauwgezette overweging, of er geen nieuwe
wegen moesten worden ingeslagen en nieuwe werk-
methoden toegepast.

Deze vraag was gemakkelijk te beantwoorden;
de hand werd dan ook dadelijk aan den ploeg
geslagen, en het plan tot het houden van een Con-
ferentie van arbeiders in de Mohammedanenzen-
ding uitgewerkt.

Als plaats der bijeenkomst werd Jerusalem aan-
gezien, en deze keuze is een heel gelukkige ge-
weest. Over Palestina toch heeft Engeland het
mandaat gekregen, zoodat rust en veiligheid der
Conferentie gewaarborgd waren. Bovendien kan
Jeruzalem een middelpunt der Islamitische wereld
worden genoemd.

Het werd echter noodzakelijk geacht eenige voor-
conferenties te houden, omdat bij alle eenheid en
overeenstemming in de wereld der Mohammedanen,
er toch wel zooveel verschil is, dat eerst de onder-
deelen onder de oogen moesten worden gezien
voordat het geheel kon worden omvat.

Zoo kwamen dan de zendingsarbeiders van
Noord-West-Afrika samen te Konstantine, van Egypte
met den Soedan te Kaïro en van Syrië met
Palestina te Beïroet. Ook zou er een voor-conferentie
te Konstantinopel gehouden zijn, maar de ver-
warring in Turkije maakte dit onmogelijk.

De groote algemeene Conferentie vergaderde te
Jeruzalem op den Olijfberg.

Een uitnemender vergaderplaats kon moeilijk
worden uitgedacht.

Vanaf den berg hadden de deelnemers een ver-
rukkelijk vergezicht over het belangrijkste deel van
het land, waar onze Heiland gearbeid en geleden
heeft. Alles in den omtrek riep heilige herinneringen
te voorschijn. Hoeveel er ook was wat scheidde,
daarin waren zij toch één, dat Jezus Christus hun
dierbaar was boven alles, en op Zijn persoon en
arbeid hun hoope stond.

In de Griekse-Katholieke kerk, door den patri-
arch daartoe afgegaan, werden alle zittingen ge-
houden. Een deel der deelnemers werd in het Rus-
sische klooster ondergebracht, en een ander deel
bracht den nacht door in tenten, onder de zware
olijfboomen.

Een eenige vergadering was het! Nooit was een
dergelijke uitgelezen schare van mannen en vrou-
wen, werkzaam onder de Mohammedanen, bijeen.
De meeste gedelegeerden waren natuurlijk uit het
Nabije Oosten, maar ook ontbraken Ned. O. Indië,
Turkistan, China en Engelsch-Indië niet.

Bijzonder groot was de vergadering niet, n.l.
slechts 84 leden, maar ook dan hangt onnoembaar
veel van de werkwijze af. Maar de leider, John
Mott, had alles op echt Amerikaansche manier in
elkander gezet.

Er werden geen referaten gehouden, en ook geen
scripties voorgelezen; deze waren toch tevoren in
het bezit der deelnemers gekomen, zoodat men in
de conferentie zelf volstaan kon met breede en
grondige besprekingen.

Daarmede achtte men de zaak niet afgedaan.
Want al kon de Conferentie geen bindende be-
sluiten nemen, wenschelijk was het evenwel, om
conclusies op te stellen, opdat eenig tastbaar resul-
taat werd verkregen.

Het opstellen der conclusies nu was het werk
der commissies, die elk met de stof der bespre-
king huiswaarts keerden en het gesprokene in een
conclusie hadden om te zetten, terwijl dan in de

„de Gereformeerden” en hen, die zij „de ethischen”
noemden, was, volgens Gunning, ondempbaar ge-
worden.

In Bedoeld noch gezegd antwoordde Kuy-
per nu Gunning aldus:

Hooggeachte Broeder, wat Ge gewaand hebt dat
bestond, bestaat niet. U en de uwen als Anti-
christen te tekenen is niet in mij opgekomen.
Ik kon er niet aan denken, omdat er geen kien
zelfs voor zulk een gedachte in mijn hart schuilt;
en al wat in mijn opstel „Heelen en Halven”,
of in welk ander artikel ook, zulk een fatale strek-
king verraden mocht, daar had ik de eigen minnaar,
dat men het mij aanwijst, met dikke streep de pen
door, ja, dat herroep ik liever duizendmaal, dan
dat ik ook maar één oogenblik uw ziel of de mijne
ophoud bij zoo boosaardige gedachte. Ik zou mijn
eigen aangezicht niet meer in den spiegel durven
aanzien, indien ooit zoo iets uit mijn hart op het
papier ware gekomen. Liever zag ik mij voor altoos
de pen uit de hand vallen, dan dat ik mij ooit zulk
een zeggen aanmatigen, en tot zulk een oordeel
mij vermeten zou. En daar het U natuurlijk niet
te doen is om wat misschien uit een in haast
geschreven volzin ware af te leiden, maar Ge, als
goed exegeet, alleen rekent met hetgeen de schrij-
ver bedoeld heeft te zeggen, is door deze enkele
verklaring het zoo pas gerozen geschil eigenlijk
reeds tusschen ons uit den weg.

Uit het geïncrimineerde Standaard-artikel neemt
Dr. Kuyper echter terug de beelddrinking van het
„niet-bloeden op eenzelfde wortel”. Want dat beeld
past wel bij het persoonlijk leven, maar niet bij
een volksbeweging als waarom het hier ging.

De betiteling „Volk des Heeren” handhaaft hij
echter, niet in geestelijk-dogmatischen zin, maar als
een zichtbaar-historisch-calvinistisch verschijnsel.

Ook verwijst Dr. Kuyper nog naar zijn rede ter
Deputaten-vergadering op 2 Juli, waaruit evenzeer
blijkt, hoe de breuke door hem uitsluitend gecon-

volle vergadering deze conclusies konden worden
behandeld.

Er waren 10 commissies ter behandeling van
de volgende vragen: 1e. het bezetten der verschil-
lende gebieden en de toegankelijkheid der daarin
wonende volken; 2e. de beste weg, om den Mo-
hammedanen de Christelijke waarheid naderbij te
brengen; 3e. de wasdom en organisatie der Chr.
kerk op het zendingsveld; 4e. de zendingscholen,
of liever nog: het geheele schoolwezen; 5e. het ver-
krijgen en de opleiding van toekomstige Inlandsche
voorgangers; 6e. christelijke literatuur; 7e. de me-
dische dienst; 8e. het vrouwenvraagstuk; 9e. de
verzorging van het geestelijke leven; 10e. de kwestie
der samenwerking.

Het is niet noodig voor ons doel om op alle
bijzonderheden in te gaan; wij doen slechts hier
en daar een greep.

En dan trekt allereerst onze aandacht het pro-
bleem van de zending onder de vrouwen.

Gelijk bekend is, leefde de vrouw in de Moham-
medaansche landen afgezonderd van de wereld en
ontoegankelijk voor vreemde invloeden. Maar deze
tijd is veelszins voorbij; de vrouw beweegt zich
in het publieke leven, richt afzonderlijke clubs op,
en oefent h.v. in Anatolie het stemrecht uit. Vele
van de Mohammedaansche vrouwen worden zelfs
leeraren, journaliste enz., nog niet zoolang geleden
ongehoord en onmogelijk.

Zijn wij geneigd, om deze verandering toe te
juichen, dan mag niet de groote schaduwzijde wor-
den voorbijgezien. Immers, de vrouw is voor deze
groote omzetting heelemaal niet rijp; zij is als
een kind, dat veel te vroeg tot groot mensch wordt
verklaard; moet dat geen ongelukken meebrengen?

Daarbij komt, dat, trots de voortdurende cultuur,
toch hoogstens 1 pct. der vrouwen lezen en schrij-
ven kan. Hier is alzoo een bijna onoverzienbaar
groot veld van arbeid voor de zending.

Trouwens, heel het vraagstuk van de literatuur
is buitengewoon moeilijk. Er heerscht toch op dit
gebied een schromelijk tekort.

In het Augustusnummer van het „Neue Allg.
Miss. Zeitschrift” betoogt zendeling Enderlin uit
Acco, dat er een groot gebrek is aan apologetische
lectuur in boek- en tractaatvorm, waarbij nadruk
gelegd wordt op den persoon, de leer en het leven
van Christus, en tevens het licht valt op de pro-
blemen, waarmee de Mohammedaan in zijn per-
soonlijk en maatschappelijk leven te worstelen
heeft; ook is er behoefte aan lichte lectuur voor
alle leeftijden. Een bijzondere moeilijkheid is het
aan den man brengen van boeken en tractaten;
want al liggen ze op de planken in de winkels,
daarmee is men niet gebaat. Ter behandeling van
dit vraagstuk werd dan ook een afzonderlijk co-
mité opgericht, onder den naam van Coördinated
Committee on Christian Literature for Moslems.

Ook aan den medischen dienst werd de aandacht
der vergaderden gewijd.

Wij denken hierbij dadelijk aan de zendingshospi-
talen, maar op de Conferentie werd er veel meer
onder verstaan; zelfs werd de meeste aandacht
besteed aan kwesties als: studentenverblijven voor
mannelijke en vrouwelijke studenten, sportvere-
ningen, persoonlijke en maatschappelijke zorg voor
de gezondheid, matigheids- en zedelijkheidsbewe-
gingen, Christelijke verenigingen voor jonge man-
nen en vrouwen. Ook wilde men opkomen tegen
het ondoelmatig behandelen van zuigelingen, het

stateerd werd op een terrein, dat gansch en al
buiten het verborgen leven ligt.

Verder handelt Dr. Kuyper hier over de weigering
der Kloosterkerk, het recht van partijschappen, de
oorzaak der breuke, de tweërlei Staatsbeschou-
wing, de encyclopaedische quaestie, en de benaming
„ethisch”.

Om te resumeeren: het diepgaand verschil ligt
hierin, dat Gunning volgens Kuyper te kort doet
aan de Transcendentie Gods, terwijl Gunning
klaagt, dat Kuyper de Immanentie niet tot haar
recht laat komen.

Laat ons in dien strijd, juist door nobel pal te
staan voor ons beginsel, elkaar dan steunen, mijn
Broeder!

Als ik gevaar loop te juridisch, te dogmatisch,
te acout-handelend te worden, wees Gij mij dan
ten zege, en houd mij terug!

En waar Gij m.i. van uwe zijde U in gevaar be-
geeft van de Immanentie tot over de grens van het
Theïsme heen te schuiven, laat mijn woord daar
niet altoos een afstootende, maar ook een enkel
maal een zegenende werking mogen hebben op U.

Ten slotte onderteekent hij: Uw „oude vriend”
Kuyper.

Dan volgt nog dit Postscriptum:

Met opzet zweeg ik over uw zeggen, dat Gij in
eeuwigheid geen gemeenschap zoudt hebben met
mijn politiek en kerkelijk streven. De heilige apostel
Paulus zei: ik zal in eeuwigheid geen vleesch meer
eten, als ik mijn broeder daardoor erger. Is het
goed, zulke nobele uitdagingen op zoo heel ander
terrein over te brengen? — Maar bovendien, ik
ben niet origineel, ik doe niets dan copieeren. Wat
ik op theologisch, kerkrechtelijk en staatkundig ge-
bied beoog is niets dan zuivere copie te leveren
van wat Calvin en zijn school beoogde. Wie nu,
op de manier als Gij deedt, den copist verwerpt,
verwerpt die ook niet het origineel?

aangaan van kinderhuwelijken, het arbeiden van
kinderen in de fabrieken, den handel in meisjes,
enz. Onwillekeurig vraagt men zich hierbij af, of
de Conferentie zoo haar karakter van zendings-
conferentie niet verloochende; maar men speurt
hier duidelijk den Angelsaksischen geest.

Buitengewone sterke nadruk werd gelegd op de
opleiding voor zendingelingen.

Trouwens, over heel de linie gaat men inzien,
dat er verandering komen moet. Dr. Fokkema, de
zendingsdirecteur te Oegstgeest, schreef zelfs: „de
nieuwe tijden vragen een nieuwe type van zende-
ling”; dat is niet alleen voor de zending onder
de Mohammedanen waar.

Bijzondere indruk moet op de conferentiegangers
gemaakt hebben de tocht van Jerusalem naar den
Olijfberg, langs denzelfden weg, dien Jezus met
zijn discipelen gegaan was op den dag van Zijn
hemelvaart. Alle kerkelijke hoogwaardigheidsbeklee-
ders, uit de Grieksch-Katholieke kerk met name,
waren tegenwoordig. Bij de historische plaatsen,
waarvan de Evangelisten spraken, werd het be-
treffende gedeelte uit de Schrift voorgelezen. En
als men eindelijk op den Olijfberg is aangekomen
werd gezamenlijk het Heilig Avondmaal gevierd.

Vraagt men ten slotte naar de vruchten dezer
Conferentie, dan behoeven wij niet alleen naar de
toekomst te verwijzen, met de opmerking, dat deze
het ons pas toonen zal.

Allereerst is de dadelijke vrucht, dat de Oos-
tersche kerken, welke tot dusver zich niet om
het zendingswerk der Europeesche en Amerikaan-
sche corporaties bekommerden, nu zich met de
Westersche kerken hebben leeren verstaan. De
scheidsmuur is weggevallen, en in plaats van vij-
andschap is samenwerking gekomen. Bovendien
zien deze Oostersche kerken nu in, dat ook zij
een roeping hebben ten opzichte van de Mohamme-
danen, ja zelfs een eerste roeping; lieten zij tot
dusver allen zendingsarbeid aan de vreemdelin-
gen over, nu is het voornemen, om zelf mede
de hand aan den ploeg te slaan. Dat dit niet anders
dan bevorderlijk voor het werk kan zijn, springt
in het oog; zij weten het beter dan Europeanen
en Amerikanen, hoe zij tegenover hun volksgenooten
moeten optreden.

Op nog een ander resultaat wijst zendeling En-
derlin in het „Neue Allg. M. Z.”, als hij schrijft:
„Er is een sterke opwekking van de Generale Con-
ferentie uitgegaan. Niet zoozeer, dat men geheel
nieuwe gedachten, nieuwe methoden, nieuwe
wegen voor den zendingsarbeid onder de Mohamme-
danen gewonnen heeft, maar men werd er van
overtuigd, hoe dringend noodzakelijk het aaneen-
sluiten is van alle in de Mohammedaansche wereld
arbeidende, tot dusver versplinterde zendingskrach-
ten en corporaties. En men kreeg een diepen
indruk daarvan, dat juist deze moeilijkste van alle
zendingsstakken slechts door een bijzondere mate
van de kracht des Heiligen Geestes en door broe-
derlijke aaneenschuiting kan opgelost worden”.

J. D. W.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

België. In mijn woord, gesproken tot de Sy-
node van de Belgische Zendingkerk, gaf ik mijne
bevreemding te kennen, dat men ons blijkbaar was
gepasseerd door ons niet uit te noodigen om deel

Niet origineel was inderdaad ook Dr. Kuyper's
onderscheiding in Heelen en Halven. Reeds in 1865
schreef Strauss tegen Hengstenberg: Die Halben
und die Ganzen. En in 1874 had de ethische
Dr. J. Cramer in de Stemmen voor Waarheid
en Vrede het verschil tusschen de gereformeer-
den en ethischen al gekenschetst door de tegenstel-
ling: Heelen en Halven, en daarbij verklaard,
dat de ethischen liever voor halven wilden door-
gaan, dan den naam van heelen te verdienen met
afwijking van den rechten weg der waarheid. „Wij
stellen er een eer in halverwege te blijven staan,
als wij zien, dat het voortgaan ons verderfelijk
zou wezen”.

In zijn brochure: De „Vrije Universiteit”
en de Nederlandsche Hervormde Kerk gaf
Dr. Gunning nog een Naschrift over Kuyper's Be-
doeld noch Gezegd, en in de Protestant-
sche Noordbrabander van 15 Augustus 1885
polemiseerde hij over dezelfde zaak nog met Jhr
Mr. A. F. De Savornin Lohman.

In De Heraut van 6 September 1885 beant-
woordt Kuyper Gunning's Naschrift, alsook de bro-
chure: Dr. A. Kuyper's Laatste Vlugs-
chrift, beoordeeld door Dr. M. A. G.
Vorstman, rustend predikant te Gouda.
In datzelfde Herautnummer wordt ook de uitdruk-
king „Volk des Heeren” nog nader toegelicht.

Zie voorts: Gunning, Medegetuigenis, blz.
10 en: Prof. Dr. J. H. Gunning Leven en Wer-
ken, 3e deel, blz. 69—91.

Een blik in het zielsleven van Dr. Kuyper bij
de overprikkelde toestanden van die gespannen
dagen geeft ons zijn meditatie in De Heraut van
10 Mei 1885, waarin hij aanwijst, hoe men, zelfs
bij den felsten strijd over de zake Gods, altoos
zijn broeders zal verdragen in liefde.